

7. EVOLUCIJA - JEDAN OD IZAZOVA ZA VJERNIKA

Svijet je čovjeku oduvijek predstavljao veliki izazov. Čovjek se zato u svim vremenima pitao i pita: otkud svijet? Kako je on nastao? Tko ga je stvorio? Je li on vječan? itd. U odgovaranju na ta pitanja razvilo se mnogo teorija i vjerovanja, znanstvenih, popularnih i religijskih.

Do najnovijeg razvoja znanosti mislilo se kako između religijskog shvaćanja postanka svijeta i njegova razvoja te znanstvenih teorija nema nikakve veze. Dapače, neki su tvrdili da su ta dva pogleda posve oprečna, pa čak i da se međusobno isključuju. Međutim, najnovija istraživanja svemira dolaze do suprotnih rezultata, tj. da su religijski i znanstveni pogled na tumačenje postanka i razvoja svijeta komplementarni, tj. da predstavljaju samo dva različita vida jedne te iste stvarnosti kao što su lice i naličje u kovanom novcu.

Za razliku od religijskih i filozofskih koncepcija postanka i razvoja svijeta, znanstvene koncepcije su se razvijale induktivno, tj. one su polazile same od onoga što čovjek vidi.

Na najnižoj razini uopćavanja razvila su se tako shvaćanja da Zemlja počiva na leđima goleme kornjače ili da je ona ploča koja stoji na nepreglednom moru. Ptolomej je recimo zamišljao zemlju kao središte našega svijeta a tek od Kopernika počinje se razvijati šira, tzv. heliocentrička koncepcija koja nužno postavlja pitanje razvoja kozmosa uopće. U doba razvijene znanosti razvija se i poznata Kant-Laplaceova teorija prema kojoj je kozmos u početku bio užaren, a poslije, hlađenjem, dobivao je današnje oblike kao svijet planeta i praznog prostora u kome se zvijezde i planete kreću.

Danas je najrazvijenija koncepcija o "praskovitom" razvoju kozmosa (teorija: "Big Bang"), tj. da je negdje prije 15 milijardi godina s

velikim praskom beskonačno ušlo u vidljivi i materijalni oblik postojanja. Naime, s velikim praskom, nevidljivo i nespoznatljivo (a što je ili tko je to, o tome znanost ne zna ništa!), postaje tvarno. Najprije je tako svijet postojao kao čista energija. U toj etapi razvoja nije bilo materije niti mirovanja. Sve se kretalo i sve je posjedovalo veliku temperaturu. Međutim, nakon 5 milijardi godina, a uslijed usporavanja toga neprestanog kretanja kao i postupnog ohlađivanja, dolazi do pojave prvih oblika materije. To su podatomske i atomske čestice koje suvremena fizika sve više otkriva.

U sljedećoj razvojnoj etapi, zbog istih razloga usporavanja kretanja i temperature, dolazi do pojave makroskopskog svijeta, od molekula do pojave zvijezda i galaksija.

Negdje oko 5 milijardi godina slijedom tih razvojnih događanja, stvorena je i planeta Zemlja. Tada se kozmička etapa evolucije zamjenjuje kemijskom, te se oko 4 milijarde godina na Zemlji ostvaruje sinteza organskih spojeva, fotokemizam i zaštitni ozonski sloj. Te prazivotne pojave su omogućile da se skoro prije 3 milijuna godina ostvari i biogeneza. Tako započeta bioevolucija malo pomalo doseže razinu stvaranja viših živih bića s razvijenim nervnim sustavom kao organom za orijentaciju u okolini.

Skoro prije 2 milijuna godina, slijedom svih tih predevolucijskih etapa (energogeneze, kozmogeneze, geogeneze, biogeneze, psihogeneze), dolazi konačno i do pojave protoljudskog bića nazvanog "homo erectus". Bio je to hominid koji je uspio da se uspravi. Ova je pojava, prema mišljenju antropologa, bila najvažnija točka u evoluciji čovjeka, jer je hominidu omogućila da prijeđe s naslijeđenog prirodnog kôda na razvoj po kulturnom kôdu.

Naime, homo erectus, zahvaljujući oslobođenim šapama-rukama, počinje svladavati osnovne vještine u rukovanju s primitivnim alatima (koplje, okresine kamena kao noževi i sjekire itd.) Malo nakon toga on prilazi i složenom organiziranom radu koji uključuje, zahvaljujući stvaranju sistema neverbalne (spacijalne, kinetičke) komunikacije, i pojavu odgoja kao novog oblika u razvoju čovjeka posredovanjem stvaralačkih iskustava prošlih pokoljenja što čine kulturu naroda i čovječanstva.

Otad počinje ubrzan razvoj protočovjeka jer on ostvaruje niz izuma kojima lakše osigurava hranu i brani se od napada drugih životinja na njega. Negdje prije 500 tisuća godina čovjek otkriva novi, savršeniji sustav komuniciranja - jezik. Zahvaljujući tome on se mijenja u homo habilisa (vještog čovjeka), tj. postaje "obrtnik". Stvara luk i strijelu, ovladava vatrom, živi u skloništima, odgaja podmladak i razvija nomadsku privredu. Vrhunac u tome razvoju je oko 60.000 godina kad čovjek ponovno doživljava preobrazbu u homo sapiensa. Naime, tada se bitno mijenja i njegov mozak koji se ubrzano povećava sve dok nije dostigao današnju razinu od skoro 1,5 kg. Razvijena verbalna komunikacija u sve tri dimenzije: prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, omogućila mu je ogromno kolektivno iskustvo koje se moralo zadržavati u dugoročnoj memoriji. Međutim, kako su ta iskustva iz dana u dan stalno povećavana, a memorija bila ograničena, javila se prva velika kriza koju je čovjek vlastitim stvaralaštvom opet riješio u svoju korist.

Naime, pred ulazak u civilizaciju - teritorijalnu organizaciju, osnivanje škola, crkvi i drugih ustanova, čovjek je stvorio i pismo kao oblik ekstrapsihičke memorije koja je mogla uskladištiti ne samo znanje plemena nego i ondašnje znanje cijelog svijeta. Dakle, s pismoslovnom komunikacijom čovjek ulazi u naš današnji svijet znanosti, umjetnosti i tehnologije i počinje se tako ubrzano razvijati da je teško predvidjeti kakav će on biti već u sljedećem XXI. stoljeću.

Vrlo kratko ispričana, to je znanstvena pripovijest o stvaranju svijeta i čovjeka. Kao što

smo vidjeli, cijela ta priča počiva na pretpostavci evolucije koja ide od jednostavnog k složenom, manje savršenog k savršenijem.

Sve je u nastajanju. Već prije 2500 godina to je irazio grčki filozof Heraklit riječima: "Sve teče i mi nikada ne možemo ući u istu rijeku" Odnosi li se to i na nas, na naš život, na cjelokupno čovječanstvo, pa čak i na sav svemir? Naša uža kozmička domovina je "Mliječna staza". Njen promjer je 90.000 svjetlosnih godina. Svjetlost prevali u jednoj minuti 293.793 kilometra. Uzmimo da je vremenski prostor od postanka Mliječne staze do danas jedan dan, dakle 24 sata. Evo kako bi u tome slučaju izgledalo stvaranje onog za nas trenutno najbitnijeg:

0 sati:

Nastaje Mliječna staza

6 sati:

Nastaje naša Zemlja

18 sati:

Javljaju se prvi znaci života u vodama

23,30 sati:

Javljaju se prve kopnene životinje

23,57 sati:

Nastaju naše Alpe

23,59.51 sati (9 sekundi prije ponoći):

pojavi se prvi preci današnjeg čovjeka

23,59.59.9 sati (1/10 sekunde prije ponoći):

nastaju prve visoke kulture čovječanstva

Što će donijeti sljedeća 1/100 sekunde (to je 600 godina)? A zatim sljedeća 1/1000 sekunde, što će donijeti onima koji će možda još živjeti (to je 60 godina)?

Još 1735. godine najznamenitiji prirodoslovac svoga vremena, Carl von Linné (1707-1778), rekao je ovo: "Ima vrlo mnogo načina kako je Neizmjerne biće, u početku svijeta

stvaralo.” Takvo gledište prirodoslovca s vremenom je naišlo na otpor među sličnima dok konačno nije na svoj način i za određeno vrijeme pobijedila teorija Charlesa Darwina (1809-1882). Danas nitko ne spori da je sve živo međusobno u nekoj ovisnosti, povezanosti te da je i sam čovjek upućen na jedno takvo načelo. Pa ipak, čovjek je jedino živo biće koje je svjesno samoga sebe. On može razmišljati, doumljivati, pretpostavljati, pokušavati, tražiti, eksperimentirati. To mu je ujedno i dužnost. Međutim, nikada se na svoj “iznalazak” ne smije tako i toliko osloniti da ne bi ostavio mjesta i za druge i drukčije postavke. Torije nastaju, prolaze, izmjenjuju se, nadopunjuju. To je zapravo način kako čovjek dolazi do što cjelovitije istine. To vrijedi za sve pa i za sam problem evolucije.

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Sigurno ste već u drugim predmetima učili nešto o evoluciji. Izmijenite pod tim vidom mišljenje
- Kad se radi o milijardama godina, što mislite kolika je tu stvarno mogućnost objektivne istine?
- Da li i ovdje gore spomenuta teorija o nastanku svijeta mora biti jedina i najtočnija?
- Kakav je dojam ostavio na vas ovaj prikaz stvaranja raspoređen kroz jedan dan?
- Razlog donošenja ove jedinice o evoluciji u jednom vjeronaučnom priručniku ide više u smjeru ZBOG ČEGA a ne KAKO je nastao svijet. Što vi mislite, zbog čega je nastao cijeli svijet?

7.1 VJERA U STVORITELJA

Nakon znanstvenog pristupa pitanju stvaranja svijeta, okrenimo se sada onom biblijskome koji nije ništa manje važan i potreban svakom čovjeku pa i ovom suvremenome. Jasno ovaj je pristup drukčiji. On naglašava neke druge vrijednosti koje nedostaju onom znanstvenom i nisu procjenljive kategorijama znanstvenoga. Pokušajmo ući u vjerničku svijest gledanja na svijet.

Svrha ove tematske cjeline jest upoznavanje Boga, čovjeka, slike o svijetu uz pomoć prvog biblijskog teksta o stvaranju, razmišljanje o posljedicama za naš život. U ovoj tematskoj cjelini promijenit ćemo ponešto metodički postupak koji je dosad bio uobičajen. Dat ćemo više prostora plurivalentnim oblicima usvajanja znanja, stavova, konkretnog življenja.

Kreativan rad uz tekst Post 1,1-2,4a

Priprema

Prepišite zasebno pojedine retke prvog biblijskog izvještaja o stvaranju (Post 1,1-2,4a) bez navođenja broja retka. Svaki redak na posebnu ceduljicu. Potom izmiješajte ceduljice i međusobno ih razdijelite tako da svatko dobije podjednak broj ceduljica. Kod velikih skupina preporuča se oblikovanje podskupina (najviše 7 u skupini!). Potom će svaki sudionik lagano, meditativno pročitati prema redoslijedu svoj redak (ali bez komentara, s tihom glazbom u pozadini). Radi se o tome da se reci čitaju prema njihovom biblijskom redoslijedu. Pokušajte to a da ne uspoređujete s Biblijom ili odmah otpočnete s diskusijom. Najprije slušajte jedni druge. Tko misli da ima prvi biblijski redak u ruci neka ga glasno pročita pred svima i stavi ga u sredinu. Tko misli da ima u ruci drugi redak, neka učini isto tako.

Pripazite dobro na ključne riječi teksta o stvaranju kojima obično započinjamo naredni redak (svjetlost, tama, vode, ...) i koje vas

usmjeruju. Imajte spremne Biblije ili fotokopirani tekst za svakog pojedinog sudionika. Kada ste zajednički složili tekst, pročitatite ga još jednom meditativno, bez žurbe.

Neka svaki pojedini još jednom ima pred očima tekstove koje je dobio na početku te u sebi odgovori na sljedeća pitanja:

- Što od toga nisam razumio?
- Koja mi se pitanja postavljaju?
- Koje asocijacije?
- Koje mi se misli pojavljuju s obzirom na cjelokupni tekst?

Odvojite dovoljno vremena da biste i pismeno mogli odgovoriti na postavljena pitanja.

- Izmijenite međusobno svoja pitanja i svoje misli s obzirom na pojedine retke. Pomozite jedan drugom u grupi naći odgovor na vlastita pitanja.

7.2 BIBLIJSKI PRISTUP STVARANJU SVIJETA

Izraelski narod se osjetio ponukanim, ne jednom, iznijeti svoje mišljenje o tome kako je nastao svijet. Bio je naime potaknut razmišljanjima susjednih naroda koji su vjerovali u božanstva. Već na početku same Biblije nailazimo na dva teksta o stvaranju koji se nadovezuju jedan na drugoga. Oni se pripisuju različitim vremenima i izvorima. Različiti su im autori i različita su mjesta njihova nastanka. Mi smo se opredijelili ovdje za tekst Post 1,1-2,4a. Činjenica da je on nastao u vrijeme babilonskog sužanjstva, ali nudi mnogolike analogije za prevođenje u suvremeni kontekst.

Za mnoge ljude, biblijsko izvješće o stvaranju svijeta kao Božjeg djela i suvremene znanstvene predodžbe, razmimoilaze se. Prividna kontroverzija između "stvaranja i evolucije" za mnoge je uzrok okretanja leđa biblijskom iskazu kao pouzdanome. To je šteta jer takva postavka prema problemu zapravo nas udaljava od onoga čime je bio zaokupljen pisac biblij-

skog teksta. Za nas danas pitanje: Tko je u pravu? Biblija ili znanost? postaje problemom tek onda kada se ne uoči prava nakana i poruka biblijskog teksta. Naime, to kada se biblijski tekst o stvaranju svijeta interpretira kao doslovni izvještaj o tome kako je to bilo. Ni jedan ozbiljan poznavalac Biblije neće pristati na takvu interpretaciju biblijskog izvještaja o stvaranju svijeta.

Nasuprot religijama tadašnjeg vremena (babilnoska, egipatska, grčka itd.), Biblija pozitivno odgovora na iskonski ljudski problem a sastoji se u tome da je Bog rekao svoj DA stvaranju i da ga nije nikada povukao unatoč grijeha i grješnosti. Prvi biblijski izvještaj o stvaranju (Post 1,-2,4a) nastao je u 6. stoljeću prije Krista, u vrijeme babilonskog sužanjstva. Izraelci su prije toga doživjeli razaranje Jeruzalema, njihovo progonstvo i sužanjstvo. U ovoj bezizlaznoj situaciji za čovjeka, biblijski tekst pobuđuje na nadu. On govori o Božjoj svemoći. Bog je stvorio svijet i njemu je stalo do njega. Nije se nikamo povukao a svijet pripustio njegovoj sudbini, nego s velikim zanimanjem zahvaća u njegovu povijest. Budući da je Bog stvorio i čovjeka, na svoju ga je sliku stvorio, čovjek nije po svojoj naravi zao, nego je slobodan u svom odlučivanju. Bog nije htio da ljudi stoje pred njim kao roblje, bez slobode odlučivanja, nego da se služe svojim razumom, svojom voljom, svojim dostojanstvom i svojom savješću čime ih je on obdario, kako bi se slobodno opredjeljivali. Kroz život pak mogu naučiti da je Bog dobroćudan prema njima jer ih ljubi, te da je čovjek slika Božja koja će se u potpunosti ostvariti tek kad je u skladu s Bogom. Bog je učinio čovjeka svojim partnerom i on se bez pogovora može osloniti na njega, na njegovu moć, njegovu dobrotu.

Ovi biblijski izričaji nisu vrijedili samo za babilonsko sužanjstvo, nego vrijede za sva vremena, za cijelu povijest čovjeka s Bogom, sve do naših dana.

7.3 TUMAČENJE POJEDINIH REDAKA

Redak 1:

- "U početku": u biti znači prapočetak svega stvorenoga, prije čega postoji samo Bog.
- "Nebo i zemlju": svemir, cijela stvarnost; "stvori": na čudesan, Bogu svojstven način, učiniti da neka stvar postoji. Pripisuje se samo Bogu i nikom drugome. Bog želi oko sebe osigurati prostor i za druga bića. On je prapočelo svih bića i to iz ljubavi a ne interesa.

Redak 2:

- "pusta i prazna": kaos, nesređeni svijet kojemu Bog daruje svoj red.
- "tama", "bezdan": elementi kaosa, nešto što je suprotno svjetlosti. Znak Božje odsutnosti, nespasenosti, odsustvo svakog života. Duh Božji, njegova svemoć, božansko životno načelo (princip) daleko je moćnije od elemenata smrti, kaosa, suveren je nad svim negativnim i sve će privesti kozmosu.

Reci 3-5:

Rastavljanje svjetlosti od tame

Bog stvara riječju i činom. To znači da je njegova riječ moćna i da se ne izriče u prazno.

"rastavi": tako urediti da ima svoju nutarnju logiku;

"nazva": kad Bog nešto pozove imenom, znači da ga pozove na postojanje kako bi stvoreno opstalo;

"svjetlost": preduvjet, u prenesenom smislu, simbol za red;

"neka bude": nastati samo na riječ Božju. Suverena moć Božja, odnosno moć njegove riječi. Naš Bog jest Bog komunikacije, Bog riječi, a njegova riječ, izgovorena, postaje činom.

"i vidje Bog da je dobro": Božja pohvala stvorenju, jasno otklanjanje pesimizam u svezi sa stvaranjem.

Reci 6-8:

Rastavljanje voda

Prema staroističnoj koncepciji svijeta, nebeski svod leži poput polukugle nad vodama i zemljom (usp. Ps 104,9ss). I nebo je Božji stvor a ne neko božanstvo.

Reci 9-10:

Rastavljanje mora od kopna

Zemlja je okružena vodom, morem kako bi postala domovinom za biljke, životinje, čovjeka.

Reci 11-13:

Stvaranje biljaka

Pozivanje na život bilja kao najniži stupanj života koji postaje hrana čovjeku i životinjama. Nabranje različitih biljaka je, kao i nabranje drugih stvorenja (životinja) naznačavanje elemenata nutarnjeg reda što ga Bog ucjepljuje u svijet.

Reci 14-19:

Stvaranje svjetlila na svodu

Bog svjetlilima podaje službu služenja (nasuprot drugim religijama gdje se ona predložuju kao božanstva). Nebeska tijela služe i danas za određivanje vremena, blagdana liturgijske godine u židovstvu kao i u kršćanstvu. Ona su tu da služe redu i ritmu.

Reci 20-23:

Stvaranje vodenih bića i ptica

S ovima počima pravi život. Kao novi element pojavljuje se blagoslov s kojim je povezana zadaća množenja. Blagoslov i umnaženje idu zajedno. Blagoslov znači prenošenje života, znači plodnost pa i u prenesenom značenju. Blagoslov je djelotvorna riječ, Božje obećanje da će stajati uz svoje stvorenje te ga neće prepuštiti njemu samom ali i da se stvorenje ne treba uzdati i oslanjati samo na sebe.

Reci 24-25:

Stvaranje zemaljskih životinja:

Zemlja osim biljaka izvodi i živa bića; čovjeka, naprotiv, stvara Bog osobno. Nabranje vrsta životinja upućuje prvenstveno na red, sklad.

Stvaranje čovjeka:

Svečani oblik izvještaja o stvaranju čovjeka upućuje na vrhunac, krunu Božjeg stvaralačkog djelovanja.

- bogoličnost (na sliku Božju!): To se ne odnosi samo na duh/dušu što bi bilo vrlo blisko biblijskom poimanju, nego na cijelog čovjeka ukoliko čovjek zastupa Boga pred cijelim stvorenjem, kao njegov poslanik, a koji stoji u jasnoj ovisnosti i odgovornosti pred Bogom. Čovjek je znak Božje prisutnosti u svijetu. Bog je stvorio čovjeka kao ozbiljna partnera koji je u stanju stupiti s njim u savez.

“načinimo”: svečani Božji govor u stilu sa staroistočnom predajom.

“i sebi je podložite”: izraz za vlast. U hebrejskom pak ne znači podjarmiti, iskoristiti, pogaziti, nego podržavati i njegovati kao što se pastir brine za svoje stado. Vladati onako kako je to Krist činio s obzirom na čovjeka u smislu brige i pažnje. To u isto vrijeme upućuje na rad koji je glavno obilježje čovjekova života. Bez rada je čovjek nezamisliv.

“muško i žensko”: imaju isto dostojanstvo. Oni su partneri (nasuprot drugim religijama u kojima se žena poimlje kao kazna muškarcu). Prema biblijskom poimanju spolnost i upućenost muška i ženska su božanska datost.

Reci 2,1-4a:

Božji otpočinak

Opravdanje “sabata” Božjom potrebom za počinkom, tumačenje stvorenja i čovjeka kroz njihovu upućenost na Boga stvoritelja, želi se ukazati na sudjelovanje u Božjem kraljevstvu. Cilj je da svi imaju udjela u Božjem blagoslovu. Čovjek, s jedne strane treba kroz rad, stvaranje i

vladanje, a s druge strane kroz počinak, udionstvo u blagoslovu, održavanju “sabata” postati Božjim partnerom.

Koje bi bilo značenje ovog teksta za suvremenog čovjeka i što smo naučili od biblijskog teksta?

- Svijet nije prepušten samome sebi, nego je Bog uz njega. On ima svoj smisao, nije slučaj, nego je željen i voljen.

- Pa i mi kad zamišljamo svoju budućnost neizvjesnom (problemi Trećeg svijeta, politički, nacionalni sukobi, pljačka, zagađivanje okoliša...), zadatak nam je očuvati svijet. Bog je uz nas i onda kada sitno koračamo.

- Bog je pratilac svakom pojedinome. Od njegovog DA nije izuzet nitko i ni jednog trenutka njegova života.

- Treba biti zahvalan za svijet i sva ostala stvorenja.

- Naš život ne protječe proizvoljno niti po načelima nekih magičnih sila kojih se treba plašiti, nego nas vodi dobra ruka Božja.

- Svaki čovjek ima svoje dostojanstvo bez obzira na porijeklo i njegov društveni položaj. Imajući to u vidu, tako se treba prema njemu i odnositi.

- Svaki čovjek, kao slika Božja, obdaren je Duhom Božjim, razumom i savješću. On je dužan stvoriti prostor tim darovima u vlastitom životu a ne povoditi se lagodnostima.

- Bog je veći od svojih stvorenja.

- Čovjek je Božji partner. Bog ozbiljno računa s njim. Čovjek je u stanju razgovarati s Bogom (molitva!) ali ne može s njim trgovati (ni na osnovi svojih dobrih dijela niti kroz okultizam).

- Bog je neprolazan i zato se može na njega sa sigurnošću osloniti a ne na njegovo stvorenje koje je prolazno te je kao takvo tek slika neprolaznog.

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Načiniti vlastitu dijamontažu ili osobno nacrtati nekoliko crteža s temom "Božje stvaranje" (svaki dan za sebe, po mogućnosti!).
- Potom načiniti drugu montažu koja je posve suprotna Božjoj zamisli sa svijetom (uništavanje prirode, života, manipuliranje čovjeka, zaborav na Boga...).
- U trećoj montaži pokušat povratiti svijetu, životu, čovjeku, Bogu njihovo dostojanstvo, baš onako kako je to biblijski pisac učinio u vrijeme babilonskog sužanjstva.
- Izbor vlastitih tekstova, glazbe, crteža... mogao bi biti poticaj i za druge članove vase vjerske zajednice (npr. pod nedjeljnom misom, za vrijeme duhovnih susreta...)

7.4 ČIJA JE ZEMLJA?

Godine 1854. "Veliki bijeli poglavica" u Washingtonu ponudio je kupnju prostranih prostora Indijske zemlje, a Indijskom narodu obećao rezervat. Odgovor poglavice Settlea na ponudu iz Washingtona ubraja se u najljepše i najdublje misli koje su ikada izrečene o čovjekovoj okolini.

Kako se može kupiti ili prodati nebo i toplina zemlje? Takvo što sasvim nam je strano. Mi ne posjedujemo svježinu zraka i bistrinu vode, pa kako ih možete kupiti? Svaki je djelić ove zemlje svet mome narodu. Svaka blistava borova iglica, svako zrno pijeska na rječnom sprudu, svaka maglica u tami šume, svaka majušna buba, sveti su u mislima i u životu moga naroda. Sokovi u drvetu prožeti su sjećanjem na crvenog čovjeka.

Kada mrtvi bljedoliki odu u šetnju među zvijezde, zaboravljaju mjesto gdje su rođeni. Naši mrtvi nikada ne zaborave svoju predivnu zemlju, jer ona je mati crvenog čovjeka. Dio smo zemlje i ona je dio nas. Mirisave trave su nam sestre; jelen, pastuh, veliki orao - braća su nam. Stjenoviti vrhunci, sočni pašnjaci, toplo ponijevo tijelo i čovjek - sve pripada istoj porodici.

Kada Veliki poglavica iz Washingtona šalje svoj glas da želi kupiti našu zemlju, previše od nas traži. Veliki poglavica poručuje da će nam pronaći mjesto na kojem ćemo lijepo živjeti. On će nam biti otac, mi njemu djeca. Razmotrit ćemo tu ponudu da kupite našu zemlju. Ali, neće to biti lako. Ova je nama zemlja sveta.

Ova blistava voda što teče brzacima i rijekama nije samo voda, već krv naših predaka. Ako vam prodamo zemlju, morate se sjetiti da je ova voda sveta, morate reći svojoj djeci da je sveta, da svaki odraz u bistrom jezeru kazuje događaje i uspomene iz života moga naroda. Žubor vode glas je oca, moga oca. Rijeke su naša braća, utajuju nam žeđ. Rijeke nose naše kanue, hrane nam djecu. Prodamo li vam ovu zemlju, morate se sjetiti i učiti svoju djecu da su rijeke naša, a i vaša braća. Zato rijekama morate pružiti dobrotu kakvu biste bratu pružili.

Znamo da nas bijeli čovjek ne razumije. Njemu je ovaj kraj isti kao i bilo koji drugi. On je stranac koji dođe noću i oduzme zemlju sve što mu treba. Zemlja mu nije brat, već nepri-

jatelj, kada je pokori, on kreće dalje. Ostavlja za sobom grobove svojih otaca, i ne mari zbog toga. Oduzima zemlju svojoj djeci, i nije ga briga.

Grobovi njegovih otaca i zemlja što mu djecu rodi - ostaju zaboravljeni. Prema majci - zemlji i prema bratu - nebu, odnosi se kao prema stvarima što se mogu kupiti, opljačkati, prodati poput stoke ili sjajnog nakita. Njegova će pohlepa uništiti zemlju i za sobom ostaviti samo pustoš.

Ne znam. Naš se način života razlikuje od vašega. Od pogleda na vaše gradove crvenog čovjeka zabole oči. To je možda zato što je crveni čovjek divlji i ne razumije stvari. U gradovima bijelog čovjeka nema mirnog kutka. Nema mjesta na kojem bi se čulo otvaranje lišća u proljeće, ili drhtaj krilaca u mušice. Možda zato što sam divlji - naprosto ne shvaćam. Buka mi vrijeđa uši. Što li vrijedi život ako čovjek ne može čuti usamljeni krik kozoroga, ili noćnu prepirku žaba u bari? Ja sam crveni čovjek i ne razumijem mnogo... Indijanac voli meki zvuk vjetra, kad se poigrava površinom močvare, i miris povjetarca, osvježen podnevnom kišom ili borovinom.

Najveće blago crvenog čovjeka jest zrak. Svaki dijeli isti život, drvo, čovjek i životinja. Svima je taj dah potreban. Bijeli čovjek kao da ne opaža zrak koji udiše. Poput nekoga tko je dugo na samrti, imun je na smrad. Prodamo li vam svoju zemlju, morate se sjetiti da nam je zrak dragocjen, da zrak dijeli svoj duh sa svim životom koji održava. Vjetar što je mome djedu dao prvi dah, prihvatit će i njegov posljednji uzdah. Ako vam prodamo zemlju, morate je čuvati kao svetinju, kao mjesto na koje će i bijeli čovjek moći doći da udahne vjetar, zaslađen mirisom poljskog cvijeća.

Razmotrit ćemo vašu ponudu da kupite zemlju. Odlučimo li da pristanemo, zahtjevat ću da ispunite ovaj uvjet:

Bijeli čovjek se mora ophoditi prema životinjama ovog kraja kao prema svojoj braći. Divlji sam, i ne razumijem drugačiji život. Vidio sam po prerijama tisuće bufala koje je bljedoliki ostavio, ustrijelivši ih iz jurećeg vlaka. Divljak sam i ne razumijem kako željezni konj iz kojeg suklja dim može biti važniji od bufala, kojega mi ubijamo samo da bismo preživjeli.

Što je čovjek bez životinje? Kad bi životinje nestalo, čovjek bi umro od velike usamljenosti duha. Što god zadesi životinje, ubrzo snađe i čovjeka. Sve je na svijetu povezano.

Morat ćete učiti svoju djecu da im je pod nogama pepeo naših djedova. Da bi poštovali zemlju, kazat ćete im da je zemlja bogata životom naših predaka.

Morat ćete učiti svoju djecu isto što i mi učimo svoju - da nam je zemlja mati. Što snađe zemlju, snađe i njenu djecu. Pljuje li čovjek na zemlju pljuje i na sebe.

Zemlja ne pripada čovjeku. Čovjek pripada zemlji. To dobro znamo. Sve je u međusobnoj vezi, kao što je porodica sjedinjena krvlju. Sve je povezano. Nije čovjek tvorac tkanice života, već samo vlakno u njoj. Što uradi s tkanicom, čini i sa samim sobom.

Čak ni bijeli čovjek, čiji Bog kroči i govori s njime kao prijatelj s prijateljem, neće izbjeći zajedničkoj sudbini. Možda smo ipak braća. Vidjet ćemo.

Jedno znamo sigurno, a to će i bijeli čovjek morati shvatiti: naš Bog je isti Bog. Možda mislite da i njega možete posjedovati, kao što se spremate da uzmete cijelu našu zemlju. Ali, nećete! On je Bog ljudi i njegova je milost jednaka za crvenog i za bijelog čovjeka. Ova je zemlja njemu sve. Oskvrnuti je, isto je što i prezreti njenog stvoritelja. Bijelih će ljudi nestati; možda čak i prije nego ostalih plemena.

Prljajte samo svoj ležaj i jedne ćete se noći udaviti u vlastitom izmetu. U svom ćete nesta-

janju plamtjeti u ognju Boga koji vas je doveo ovamo i nekom neobjašnjivom nakanom dao vam vlast nad ovom zemljom i crvenim čovjekom. Takva se sudbina nama čini bijednom.

Ne razumijemo zašto se ubija bufalo, zašto se krote divlji konji, zašto je u dubini šume toliko ljudskog vonja, zašto je pogled na zelene bregove rastrgan žicama što govore? Gdje su guštici? Nema ih više. Gdje je orao? Otišao.

Pravom življenju je kraj.

Nastupa borba za opstanak!"

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Što kažete o ovom pismu indijanskog poglavice?
- Što za njega znači zemlja, zrak, voda, nebo, trava, pijesak, životinje, biljke?
- Zbog čega se poglavica ne može olako odlučiti na prodaju zemlje, vode?
- Kako si crveni čovjek predstavlja bijeloga? Slažete li se s njegovim mišljenjem?
- U čemu se sastoji njihova razlika pogleda na život?
- Što crveni čovjek kaže o zraku?
- Koji su njegovi zahtjevi ukoliko bi prodao zemlju?
- Čemu će bijeli čovjek trebati učiti svoju djecu?
- Kakvo je razmišljanje crvenog čovjeka o Bogu?
- Prodiskutirajte zajednički tekst u svjetlu brige za ljudski okoliš.